

Република Србија

Приручник за поступање стручњака у раду са децом у грађанским судским поступцима -Трећи део-

Октобар, 2021

ПРАВА ДЕТЕТА И СТАНДАРДИ УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА

- ❑ Општи документи о људским правима
- ❑ Конвенција о правима детета са опционим протоколима
 - Општи коментари Комитета за права детета
 - Пракса Комитета за права детета
- ❑ Други инструменти УН
- ❑ Други стандарди УН (меко право)
 - Инструменти УН постављају минималне стандарде које државе чланице морају гарантовати, кроз примену одговарајућих прописа и мера, у циљу обезбеђивања услова за живот и развој сваког детета које се налази под њиховом јурисдикцијом.

СТАНДАРДИ УН У КОНТЕКСТУ ПОРОДИЧНИХ ОДНОСА

НАЈБОЉИ ИНТЕРЕС ДЕТЕТА

ПРАВО ДЕТЕТА НА МИШЉЕЊЕ И
ПАРТИЦИПАЦИЈА ДЕТЕТА

ПРАВО ДЕТЕТА ДА ЗНА СВОЈЕ ПОРЕКЛО

ПРАВО ДЕТЕТА НА ЖИВОТ У ПОРОДИЧНОЈ
СРЕДИНИ

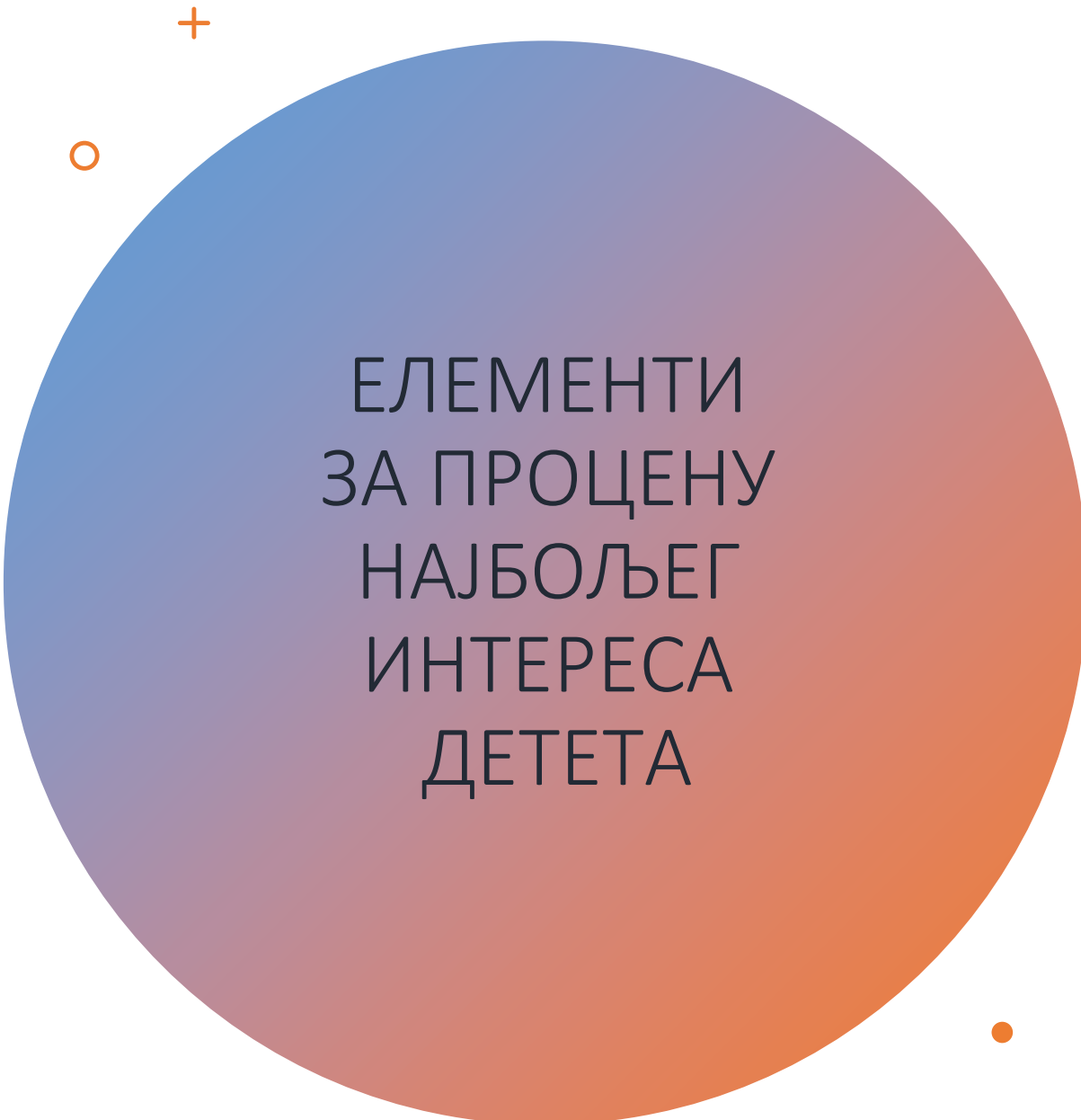
ПРАВО ДЕТЕТА НА ЗАШТИТУ ОД НАСИЉА

1. НАЈБОЉИ ИНТЕРЕС ДЕТЕТА

„У свим активностима које се тичу деце, без обзира на то да ли их спроводе јавне или приватне институције социјалне заштите, судови, административни органи или законодавна тела, најбољи интерес детета биће од првенственог значаја.“ – члан 3. став 1. Конвенције о правима детета

- *Право детета* – да његови/њени најбољи интереси буду разматрани и да им буде дат првенствени, некада и одлучујући, значај приликом доношења одлука које се тичу детета
- *Принцип тумачења* – релевантне правне норме увек треба тумачити на начин којим се обезбеђује заштита права и најбољег интереса детета
- *Правило поступка* – захтева процену различитих елемената и критеријума, као и успостављање процесних гаранција ради утврђивања најбољег интереса детета

ЕЛЕМЕНТИ ЗА ПРОЦЕНУ НАЈБОЉЕГ ИНТЕРЕСА ДЕТЕТА

- **Мишљење детета** – прибављање мишљења детета је основни корак у процени најбољег интереса детета
- **Идентитет детета** – треба узети у обзир различите аспекте идентитета (пол, етничка припадност, верски и културни идентитет и др)
- **Очување породичне средине и породичних односа** – треба уважити значај породичног окружења детета и свих његових породичних веза
- **Брига, заштита и безбедност детета** – треба водити рачуна о материјалним, физичким, образовним и емотивним потребама детета, као и о потреби безбедности детета
- **Ситуације рањивости** – треба сагледати специфичне околности које дете чине рањивим, укључујући и степен рањивости (инвалидитет, живот и/или рад на улици и др)
- **Право на здравље** – приликом решавања здравствених питања која се тичу детета посебан значај имају здравствено стање детета и могуће терапије за лечење
- **Право на образовање** – има значај у погледу одлука које се тичу образовања детета

УТВРЂИВАЊЕ НАЈБОЉЕГ ИНТЕРЕСА ДЕТЕТА

- ❑ Формални поступак у коме се, на основу претходно извршене процене, утврђује шта је у најбољем интересу детета и доноси одговарајућа одлука применом релевантне правне норме.
- ❑ То је *конструктивно трагање за решењем које у конкретном случају обезбеђује заштиту права и задовољење потреба детета* (тзв. најбоља алтернатива за дете), укључујући и идентификацију свих лица која ће то на најбољи начин обезбедити (родитељи, други чланови породице, али и државни органи и службе који треба да пруже подршку и усмеравање за оне који се о детету старају – члан 5. КПД)
- ❑ Утврђивање најбољег интереса детета, у складу са чланом 3. Конвенције о правима детета, захтева успостављање одређених процесних гаранција.

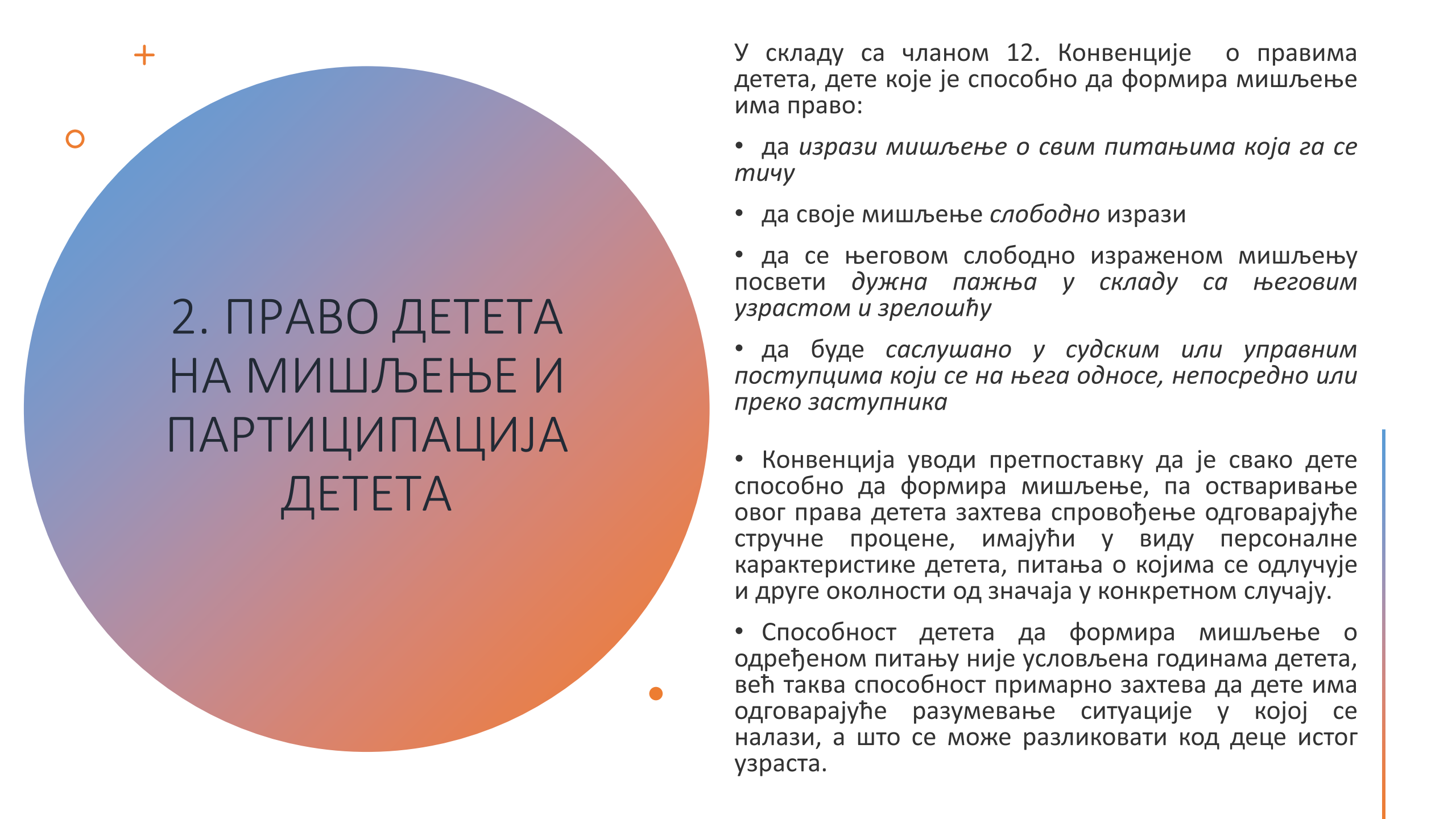

ПРОЦЕСНЕ ГАРАНЦИЈЕ

- **Комуникација са дететом** – детету треба пружити информације о питањима о којима се одлучује, самом поступку и могућим решењима, а потом треба прибавити мишљење детета
- **Заступање детета** – у поступку утврђивања најбољег интереса детету треба обезбедити заступање
- **Утврђивање чињеница и квалификовани стручњаци** – прикупљање информација и идентификација елемената од значаја за процену најбољег интереса детета мора бити поверено обученим стручњацима из одговарајућих области (право, социјални рад, психологија, медицина, образовање и др)
- **Дететов доживљај времена** – одлуке треба доносити у најкраћим могућим роковима и обезбедити могућност периодичног преиспитивања донетих одлука
- **Правно образложење** – свака одлука мора да садржи детаљно образложење о околностима у којима се дете налази, садржини и начину вредновања елемената који су узети у обзир приликом процене најбољег интереса детета, а посебно треба навести разлоге за доношење одлуке која не одговара израженом мишљењу детета
- **Провера донетих одлука** – треба обезбедити могућност испитивања донетих одлука од стране виших инстанци

ПРАКСА КОМИТЕТА ЗА ПРАВА ДЕТЕТА

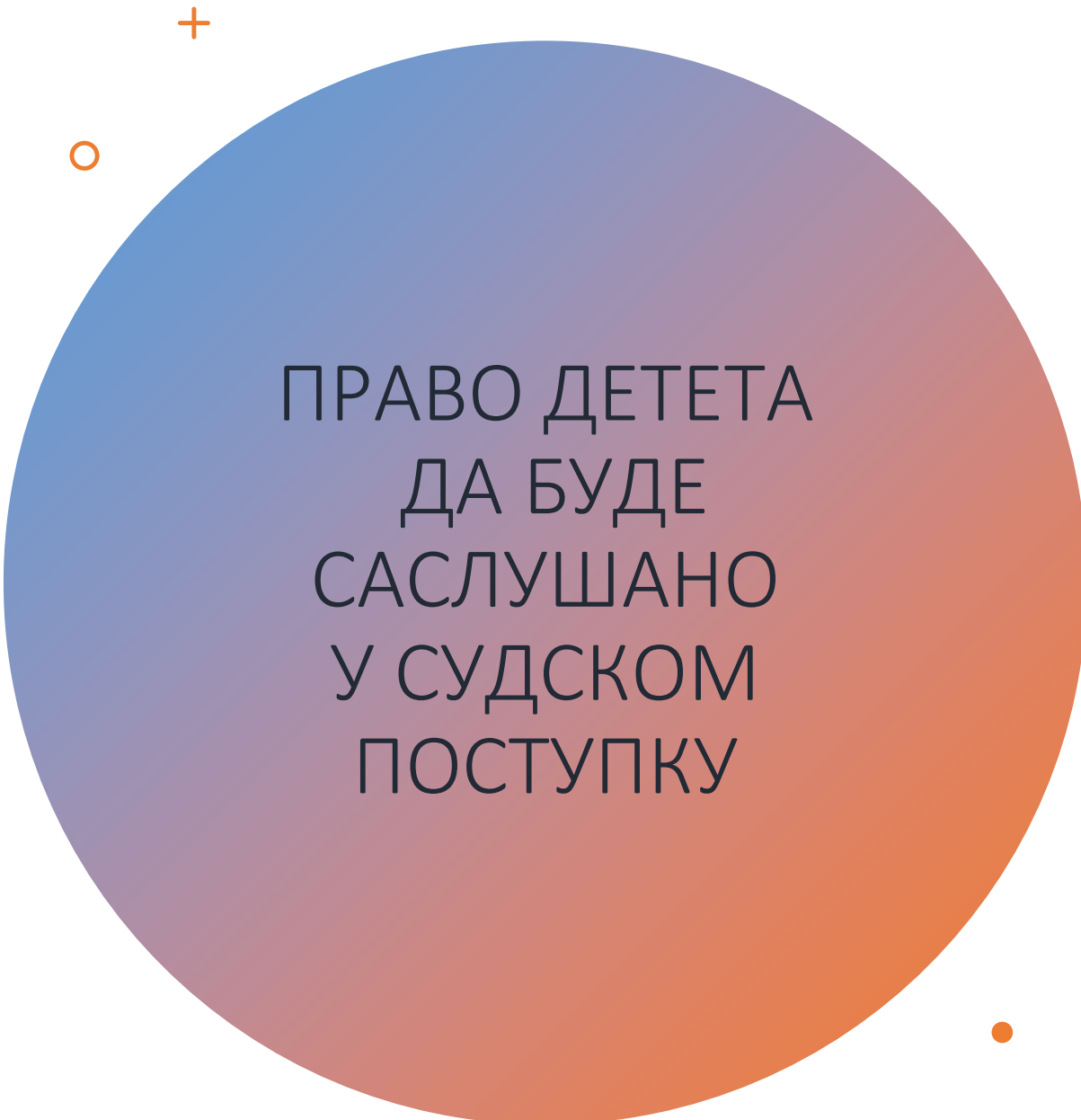
- *I.A.M. v. Denmark, број 3/2016 од 25.1.2018.*
- *Y.B. and N.S. v. Belgium, број 12/2017 од 27.9.2018.*
- *N.R. v. Paraguay, број 30/2017 од 3.2.2020.*

2. ПРАВО ДЕТЕТА НА МИШЉЕЊЕ И ПАРТИЦИПАЦИЈА ДЕТЕТА

У складу са чланом 12. Конвенције о правима детета, дете које је способно да формира мишљење има право:

- да *изрази мишљење о свим питањима која га се тичу*
- да своје мишљење *слободно* изрази
- да се његовом *слободно израженом мишљењу посвети дужна пажња у складу са његовим узрастом и зрелошћу*
- да *буде саслушано у судским или управним поступцима који се на њега односе, непосредно или преко заступника*
- Конвенција уводи претпоставку да је свако дете способно да формира мишљење, па остваривање овог права детета захтева спровођење одговарајуће стручне процене, имајући у виду персоналне карактеристике детета, питања о којима се одлучује и друге околности од значаја у конкретном случају.
- Способност детета да формира мишљење о одређеном питању није условљена годинама детета, већ таква способност примарно захтева да дете има одговарајуће разумевање ситуације у којој се налази, а што се може разликовати код деце истог узраста.

ПРАВО ДЕТЕТА ДА БУДЕ САСЛУШАНО У СУДСКОМ ПОСТУПКУ

Пет корака које је потребно предузети:

1. **Припрема** – дете треба да буде обавештено о свом праву да изрази мишљење, о времену, месту и начину на који ће бити саслушано и о лицима која ће у томе учествовати, а посебно му мора бити објашњен утицај који његово мишљење може имати на исход поступка

2. **Прибављање мишљења детета** – мишљење детета треба прибавити путем обичног разговора у простору у коме се дете осећа сигурно и слободно да своје мишљење изрази

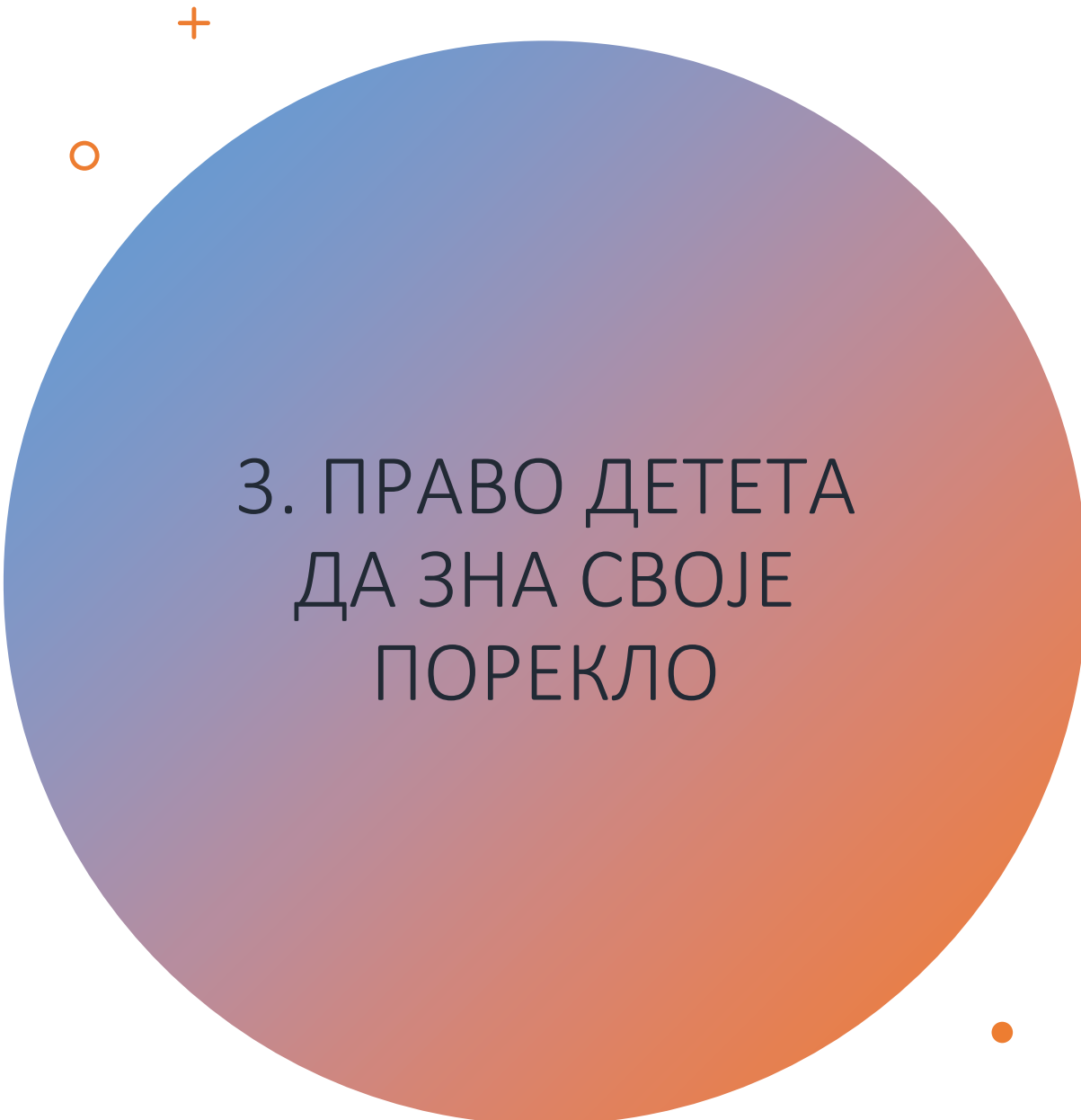
3. **Процена способности детета** – када је процењено да је дете способно да слободно изрази мишљење, таквом мишљењу треба поклонити дужну пажњу и третирати га као важан критеријум приликом доношења одлуке

4. **Давање повратних информација детету** – дете треба да буде обавештено о исходу поступка, о разлозима за доношење одређене одлуке, а посебно о томе у којој мери је његово мишљење узето у обзир приликом доношења одлуке

5. **Правни лекови** – ради обезбеђивања одговарајуће заштите права на мишљење, дете мора имати приступ жалбеном поступку

ПРАКСА КОМИТЕТА ЗА ПРАВА ДЕТЕТА

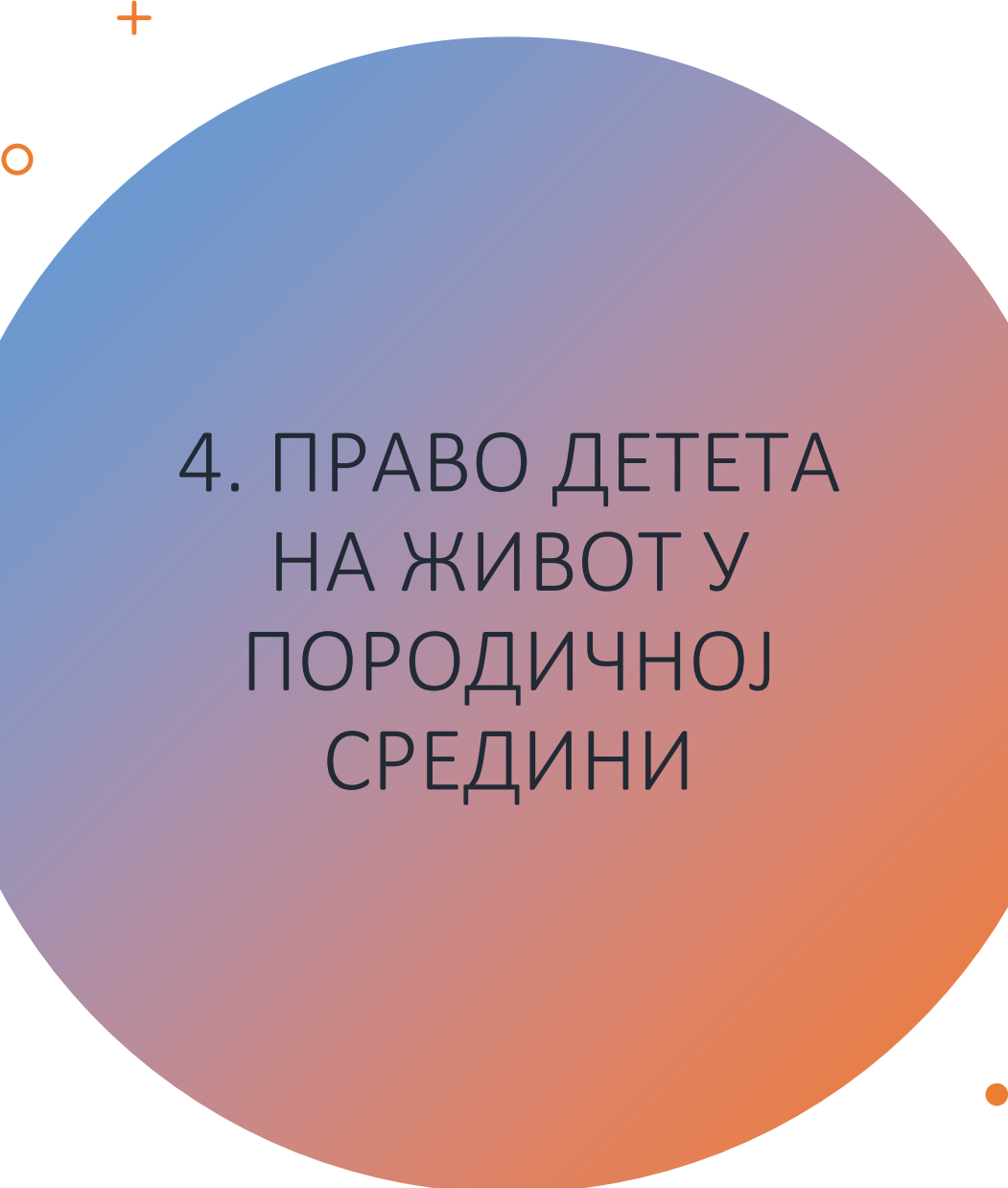
- *Y.B. and N.S. v. Belgium, број 12/2017 од 27.9.2018.*
- *J.A.B. v. Spain, број 22/2017 од 31.5.2019.*
- *V.A. v. Switzerland, број 56/2018 од 28.9.2020.*

3. ПРАВО ДЕТЕТА ДА ЗНА СВОЈЕ ПОРЕКЛО

„Дете ће бити регистровано одмах након рођења и имаће од рођења право на име, стицање држављанства и, кад год је то могуће, право да зна ко су му родитељи и право на њихово старање.“ – члан 7. став 1. Конвенције о правима детета

- Део права детета на идентитет (члан 8. КПД) – треба омогућити доступност информација о различитим елементима идентитета детета, укључујући и податке о биолошком пореклу (посебно важно у погледу медицинских разлога, у случајевима биомедицинског зачећа и усвојења)
- Право детета да зна своје порекло у непосредној је вези са најбољим интересом детета (члан 3. став 1. КПД) и правом детета на развој (члан 6. КПД), док је остваривање овог права предуслов за остваривање права детета да се о њему старају његови родитељи (чл. 9-10. и 18. КПД)

4. ПРАВО ДЕТЕТА НА ЖИВОТ У ПОРОДИЧНОЈ СРЕДИНИ

Обухвата низ права посебно гарантованих Конвенцијом о правима детета:

- Право детета да се о њему старају његови родитељи (члан 8. став 1. КПД)
- Право детета да не буде одвојено од родитеља против њихове воље, осим када то налажу најбољи интереси детета и искључиво на основу одлуке надлежног суда (члан 9. став 1. КПД)
- Право детета које је одвојено од једног или оба родитеља да редовно одражава контакте са њима, осим ако је то у супротности са најбољим интересима детета (члан 9. став 3. КПД)
- Право детета чији родитељи живе у различитим државама да редовно одржава контакте са оба родитеља, укључујући право детета или родитеља да уђе на територију државе чланице или да је напусти ради поновног спајања породице (члан 10. КПД)
- Право детета које је привремено или трајно лишено породичне средине да му буде обезбеђено алтернативно старање (члан 20. КПД)

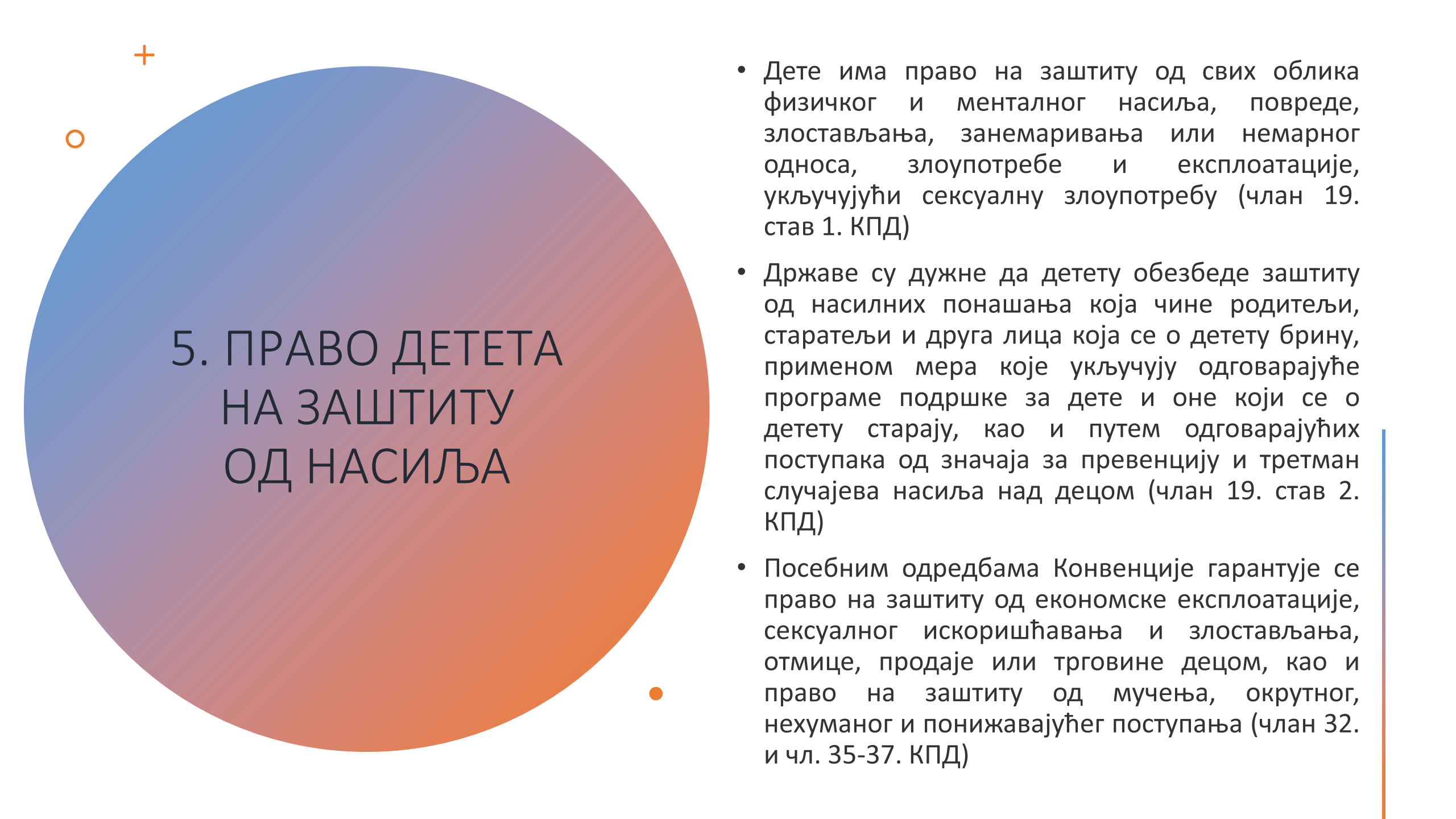

ПРАВО ДЕТЕТА НА ПОДРШКУ ПОРОДИЦИ

- Породичне везе имају посебан значај за остваривање најбољег интереса детета
- Родитељи одн. старатељи имају примарну одговорност за подизање и развој детета, а државе су дужне да им пруже одговарајућу помоћ у том процесу (члан 18. КПД)
- Детету треба обезбедити останак у породичном окружењу кад год је то могуће (принцип неопходности), а само уколико породица, чак ни уз одговарајућу подршку система, није у могућности да се стара о детету, држава треба да обезбеди алтернативно старање прилагођено потребама детета (принцип прикладности)
- Одлуке о издвајању детета из породице треба редовно преиспитивати и омогућити поновно спајање детета са породицом чим престану разлози због којих је таква одлука била донета
- Економски разлози, инвалидитет детета или његових родитеља, не могу бити оправдање за одвајање детета од породице, већ су знак потребе да се породици пружи одговарајућа подршка и помоћ

ПРАКСА КОМИТЕТА ЗА ПРАВА ДЕТЕТА

- *Y.B. and N.S. v. Belgium, број 12/2017 од 27.9.2018.*
- *N.R. v. Paraguay, број 30/2017 од 3.2.2020.*
- *A.D. v. Spain, број 21/2017 од 4.2.2020.*

5. ПРАВО ДЕТЕТА НА ЗАШТИТУ ОД НАСИЉА

- Дете има право на заштиту од свих облика физичког и менталног насиља, повреде, злостављања, занемаривања или немарног односа, злоупотребе и експлоатације, укључујући сексуалну злоупотребу (члан 19. став 1. КПД)
- Државе су дужне да детету обезбеде заштиту од насилних понашања која чине родитељи, старатељи и друга лица која се о детету брину, применом мера које укључују одговарајуће програме подршке за дете и оне који се о детету старају, као и путем одговарајућих поступака од значаја за превенцију и третман случајева насиља над децом (члан 19. став 2. КПД)
- Посебним одредбама Конвенције гарантује се право на заштиту од економске експлоатације, сексуалног искоришћавања и злостављања, отмице, продаје или трговине децом, као и право на заштиту од мучења, окрутног, нехуманог и понижавајућег поступања (члан 32. и чл. 35-37. КПД)

СТАВОВИ КОМИТЕТА ЗА ПРАВА ДЕТЕТА

Неприхватљиви су сви облици насиља над децом, без обзира на то колико били благи!

- Свако кажњавање применом физичке силе у циљу наношења бола или нелагодности детету, ма колико благе природе, противно је одредбама Конвенције.
- Сва понашања којима се потцењује, понижава, оцрњује, исмејава дете и која представљају претњу или наносе страх детету, једнако су окрутна и, као таква, противна су одредбама Конвенције.
- Учесталост насилног понашања, јачина повреде и намера да се дете повреди нису предуслови за дефинисање насиља
- У свим поступцима централни значај треба да има оснаживање и партиципација детета, приоритет у спречавању свих облика насиља треба дати мерама превенције, а у процесу заштите деце од насиља важну улогу треба да има породица.

ПРАКСА КОМИТЕТА ЗА ПРАВА ДЕТЕТА

- *I.A.M. v. Denmark, број 3/2016 од 25.1.2018.*

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

- Уставом је предвиђено да судови суде на основу Устава, закона... *општеприхваћених правила међународног права и потврђених међународних уговора* (члан 142. став 2. Устава Републике Србије), што претпоставља дужност консултовања релевантних међународних стандарда људских и мањинских права, као и пракси међународних тела која надзиру њихово спровођење (члан 18. став 3. Устава Републике Србије)
- Када се у судским поступцима доносе одлуке које се тичу деце, потребно је имати у виду наведене међународне стандарде права детета и у образложењу одлуке се, кад год је могуће, позвати на релевантне одредбе међународних уговора и друга општеприхваћена правила међународног права која су саставни део нашег правног поретка (члан 16. став 2. Устава Републике Србије)

ХВАЛА НА ПАЖЊИ!

Доц. др Јелена Арсић, Правни факултет Универзитета Унион у Београду